

Proč se k eutanazii chováme s tolerancí? Zrušila civilizace v řadě zemí trest smrti? Ano. Je **SMRT** pouhý exil? Není. Je smrt obět? Nevíme. Proč jsme schopni brát eutanazii na milost?

Proti eutanazii

MILOŠ HORANSKÝ

Olbřímí a důsažné téma – eutanazie. Jde o druh selekce, kterou fauna a flóra provádí nepřetržitě? A je takový výběr podmínkou vývoje či pokroku? Ano, jedná se o akt přísný, leč s podivuhodnou logikou evoluce celku. Ale revoluce pro jednotlivce?

Viděl jsem matku buldočků při takovém díle. Vrhla sedm potomků. Dva dny jim nastavovala svou mléčnou. Sem tam některého ducla, olízla a jejich hemžení sledovala blahosklonně a s jakousi netečností. Po dvou dnech náhle dvěma z nich křupla vazem a vyřadila je ze životního provozu. Slabé, nezápasící o její mléko, nehravé, skotačivé jen malátně. Zíral jsem na řízný akt matky přírody provedený matkou buldočků s odporem, úctou, hrůzou, údivem a vposled s nehlubším respektem. A vzpomeňme na borovice, které se vydrápaly na vysoké kamenité svahy

pálené sluncem a mrskané ostrými větry. Kolik z nich vztyčeně žije, a kolik jich v té vitální bitvě padlo? Výběr ve fauně a flóře, ale i selekce v lidstvu jsou nepřetržitě a zánik jedněch je vyvážen existencí druhých.

Jenže nyní do procesů přírodních vstupuje hrozivě člověk a bere na sebe čin dosud jen Boží a přírodní – třídit a rozhodovat: Život – smrt. Antická Sparta, vojácká a silová, likvidovala slabě vzápětí po narození. Hitlerův režim vybíral pro likvidační smrt Židy, Romy a všechny nepříznivě nacistu. Stalinova diktatura rovněž vražedně selektovala – skoncovala s „třídními nepřáteli“ a nesouhlasem s budováním říše komunismu.

Jistě, eutanazie do této zóny násilné selekce patří jen vzdáleně, leč nebezpečné afinity nalezneme. Které? Zásah zvenčí. Přítomnost násilí. Nepřírodnost, nepřírozenost. Masivního problému existenciálního, filozofického, sociologického, medicínského si nemohla nevšimnout tvorba

– je-li seizmografická. Připomeňme tady dva výjimečné filmy (zajímavé, že oba Oscarem ozdobené) Invaze barbarů a Hlas moře. Do polemiky o věc přidávám svůj hlas:

Třicet důvodů nesouhlasu

1. Člověk není pánem přírody.
2. Eutanazie je vražda.
3. Nebo sebevražda.
4. Mluvit u bytosti, která se nachází v delirantním stavu, o „dobrovolnosti“ – to je záluďné a lživé.
5. Eutanazie je neodhlasovatelná. Dlí v teritoriu, kam nesáhá žádná demokratická volba, nesahají žádné plebiscity.
6. Smrt je přírodní zákon.
7. Přírodní zákony je nám dovoleno poznávat, avšak nemůžeme je měnit.
8. Asistovaná sebevražda eutanazií má dva viníky. Toho, který umírá, a toho, kdo smrt způsobil.
9. Inscenovat zánik eutanazií je výsměch smrti.
10. Smrt se musí odžít. Nesmí se klonovat.
11. Eutanazie je proti řádu existence. Už tak se z jeho citlivosti vypínavě vydělujeme a eutanazie je další stupeň – pustošivá revoluce proti evoluci.
12. Eutanazie je zneužitelná. Člověka umělé na svět vyvoláme, jiného eutanazií ze života odvoláme, dalšího postrčíme k odchodu, aby byl na drůbký. Je to navzájem propojené.
13. Neohrozí nás roboti – sami se eutanazií robotizujeme. Smrt na vypínač. Neužitečná karoserie. Šrot.
14. Historicky jsme jako druh vznikli, historicky můžeme zaniknout. Eutanazie jsou červenky před naším soumrakem. Autodestrukce. Zásahy do života na obou jeho koncích – při vzniku i zániku.
15. Ať někdo vypočítá, kolika momenty se eutanazie liší od poprav. Takzvaným souhlasem zoufalcovým? Práním přibuzných? Mírou snesitelnosti utrpení? Tlakem beznaděje? Vábením té možnosti samé?
16. Všechny civilizace měly konstitutivní prvky svých základů. Útok na ně onu civilizaci likviduje. Gruntem té naší je přesvědčení, že jsme duševní bytosti. Eutanazie to nerespektuje.
17. Je zneužitelná ještě jinak a hrozně. Povede k biologickému rasismu: je plodem kultu mládí a dokonalosti a dál ho vybíčuje. Bude dělit životní finále na luxusní, běžné, secondhandové a zcela zbytečné. A nebude žádné Desatero ani jiný mravní kodex, který by tomu zabránil.
18. Limituje vývoj medicíny a její humanismus, který přece nesmí znát lidskou méněcennost vhodnou akorát tak k „odpojení od přístrojů“.

19. Dál bude materializovat člověka na stroj dokonalého nebo nedokonalého chodu.
20. Život je tragický a absurdní. Vysmeknout se z tohoto určení je nemožné. A umělá intervence do vznešené, krásné i úděsné stavby našeho údělu povede ke zlému.
21. Eutanazie není jen zásadním průnikem do tělesnosti. Drtivě zasahuje též do vesmíru, jehož velkým zázrakem je lidská duše.
22. Každý vývoj není pokrok. Eutanazie je typickým produktem vývoje, který dále ničí spiritualitu, bude lidstvo dekulťovat, vnitřně mrzačit, zbavovat umění nežít pro čas, nýbrž čas prožívat.
23. Eutanazie má viditelný rozměr – fyzický, a rozměr skrytý, mnohem důležitější – metafyzický. Život není jen soulad tělových částí a funkcí, není jen z hmoty, ale má přesah do jsoucnosti nepodmíněné. Smrtí se odíváme do „hrozně krásy vesmíru“ a jakákoliv manipulace s absolutnem smrti nás nevyčerpá a rozloží.
24. Poslouchejme ona slova pro eutanazii: Asistovaná smrt. Milosrdné usmrcení. Náklady na udržování při životě. Omezené zdroje neudělovat beznadějným. Řízená smrt. To není smrt, to je odstranění bolesti. Řízené dobrovolný odchod ze světa. A příšerný protimluv nakonec: Smrtelná dávka léků. Zkrátka ani sebeintenzivnější proud křesťalového světla neprozřítí temné šeré etymologie onoho sousloví eu thanatos, doslova dobrá smrt.
25. Eutanazie dělá z něčeho nedohlédnutelně monumentálního – jako je život a smrt – cosi dostupného, změřitelného. Zbavuje nás nesmrtnosti.
26. Je bezbožná ve smyslu likvidace zbožnosti jako víry v tajemství. Je brutálním zásahem do mytických vrstev naší existence, v nichž životem umíráme a smrtí žijeme.
27. Jsme bytostí heroickými, neboť žijeme s vědomím zániku. Slastem nadbíháme, strastem se vyhýbáme. Jenže pokusy o změkčení či odstranění tragismu života jsou útokem na jeho podstatu.
28. Smrt je zóna absolutna. Je zrůdná troufalost nás, kteří jsme dočasní a relativní, do absolutních rozměrů chladně, s rozmyslem a s hledáním důvodů zasahovat. Dělá to jen sebevražda a vražda, obojí vrchol nihilismu a negace.
29. Eutanazie je dalším krokem k demontáži Boha. Důsledky? Dále chudneme duchovně a mravně, vyvoláváme k vládnutí absolutistické režimy, plánujeme rozmanitost a poezii existence.
30. Jaká je smrt, je nezjistitelné – mrtvý to nepoví. Důvodnit

smrt jinak než majestátem smrti samotné je bezmocný nesmysl. I ten totiž, kdo smrt žádá, chce jen nežít – aniž ví, co je být mrtvým.

Bude Bůh nadobro mrtev?

Dovedu si nasimulovat plodný a přiléhavý nesouhlas s mými nesouhlasy. Vše jako hra. A na slepou bábu. Realita však nezmizí se šátkem na očích. Vy říkáte, že bytost sžíraná mezním utrpením si to přeje. Ale co když si to přeje proto, že je to možné, dostupné?! Co když jí „dobrou smrt“ blízkí vlídně a přesvědčivě imputují do myslí – nadto už vrávoravé? Co když se jim nechce převádět svého blízkého přes onu hranici – jak to učí Orient a přímo Tibetští kniha mrtvých? Co když oni sami „trpí“ pomalostí jeho odchodu? Zbabělost? Neschopnost snášet smrtipot, smrtimráz? Malost před Absolutnem? Děsem ze zrcadla?

Myšlenka, že trpícímu pomáháme, je nasnadě a je leitmotivem eutanazie. Doprovází to však leptavý paradox, jak už jsem uvedl v tom výčtu: eutanazií pustošíme živé. Sebe samé. Jsou věci, jevy, situace, genetická ložiska, která se vzpírají zmodernizování. A my je máme chránit před zrůdnými inovacemi. Bránice je, hrajeme o sebezáchovu.

Mnozí víme, co je bolest za hranici snesitelnosti. Co panika z bezdechosti. Co je „horror mortis“, tedy smrtelná hrůza ze smrti. A jak děsivě skuhrají kupříkladu infarktózni sýčkové. Tušíme tudíž vábivou sílu eutanatické sebevraždy. Jak však ospravedlnit vraždu – byť vraždu sebe sama?! Má-li být vraždou potrat, pak eutanazie je zřetelně aktem vraždy. Žít přicházíme nevolky, odcházet musíme nevolky. Narození a smrt jsou přísně a nezvratitelně komplementární. Útočit na ně znamená bortit vesmírnou architekturu.

Jestliže kulturou myslíme ducha společnosti, průsečík reality a transcendentality, pak eutanazie je invazí barbarství a drtivým masivem anti-kultury. „Bůh je mrtev!“ vykřikl filozof Nietzsche. S nástupem eutanazie bude mít definitivně pravdu. Bůh je nejvyšší princip tvořivý – a tvorba je neslučitelná s kultem smrti.

O autorovi

Miloš Horanský (1932)

Divadelní režisér, pedagog, básník. Po absolutoriu gymnázia v Kroměříži studoval režii na DAMU a JAMU. Byl režisérem v řadě divadel moravských a českých (mj. Opava, Ostrava, Cheb, Liberec, Praha), ale režíroval i v Českém rozhlasu nebo v pražské poetické vinárně Viola. Od roku 1991 vyučoval na DAMU, kde byl pak i děkanem; roku 1997 byl jmenován profesorem. Od roku 1960 se věnuje publikaci jak literárních recenzí, tak své poezie; autor několika básnických sbírek a také veršů pro děti.

Hlas moře

Španěl Ramon Sampedro bojoval třicet let za právo zemřít. Ve snímku z roku 2004 ho ztvárnil Javier Bardem. Foto: Profimedia.cz

Bůh možná existuje, možná také ne. Možná je pravdivá POMA, možná NOMA. Ovšem COMA je chybné **ŘEŠENÍ PROBLÉMU**. Že nerozumíte, o čem je tu řeč? Zkuste číst dál – tento pokus odpovědět na otázku, zda se v dnešním světě, v této době mohou nějak domluvit teisté a ateisté, zastánci vědy a víry.

„Odmitám dokazovat svou existenci,“ praví Bůh, „protože důkaz je v rozporu s vírou a bez víry nejsem nic.“ „Jenže,“ namítne člověk, „babylonská ryбка, to byla smrtelná chyba. Nemohla se přece vyvinout náhodou. To je důkaz, že existuješ, a tudíž, podle tvého vlastního tvrzení, neexistuješ. Q.E.D.“ „Ach jo, to mě nenapadlo,“ řekne Bůh a promptně zmizí v obláčku logiky. „Tak to ale bylo snadné,“ libuje si člověk, a protože ještě nemá dost, dokáže, že černě je bílé, a na nejbližším přechodu ho zajede auto.

Douglas Adams, Stopařův průvodce po Galaxii.

Bůh je mrtvý. Když chcete

DAVID ČERNÝ

Ve světě vládne příliš mnoho utrpení a bolesti. S velkou dávkou soužení nic nenaděláme – koneckonců jsme pouze zranitelní, smrtelní tvorové. Jenže spousta utrpení pochází od nás samotných, z našich činů, z našich postojů, z naší víry. Alespoň nám to tvrdí relativně nová militantní ateistická myšlenková škola zahrnující autory, jako jsou Richard Dawkins, Sam Harris, Daniel C. Dennett, Victor J. Stenger či Christopher Hitchens. Jejich poselství lze shrnout do čtyř tezí: i) ve světě existuje zbytečné utrpení; ii) příčinou je víra, především víra v Boha, definovaná jako slepé, nepodložené, rozumu a vědě odporující přesvědčení; iii) pokud ze zemského povrchu vykoeníme víru, zbavíme se mnoha zbytečných strastí (žádná tolerance vůči náboženské víře); iv) nástrojem boje proti víře je moderní věda.

Víru můžeme v první řadě chápat jako existenciální postoj člověka k nějakému dárci smyslu, k čemusi, co ho překračuje, zasazuje do celku reality a co odpovídá na nehlubší otázky ohledně existence světa a nás samých. Ateisté jsou přesvědčeni, že víra je vedlejším produktem evolučních mechanismů, a definují ji jako iracionální, slepý postoj zastávaný evidencím empirických věd navzdory. Věříme. Jak? Slepě, iracionálně, tvrdošíjně, nepoučeně. V co? V určitá tvrzení, v určitý globální pohled na skutečnost, smysl lidské existence, existenci b(B)oha. Zde se otevírá druhá dimenze víry; zatímco vysvětlení té první (víra jako postoj) má být podle ateistů svěreno evoluční biologií a neurobiologií, jádro polemiky se soustřeďuje na obsahy víry, na to, čemu teisté věří a co vyjadřují jazykem. Ateisté prezentují určitý pohled na realitu, teisté dělají to samé.

Základní otázka zní: existuje mezi pohledem vědy (nový ateismus se zaštiťuje autoritou moderní empirické vědy, především evoluční biologie, fyziky a neurobiologie) a pohledem víry zásadní, nepřekonatelný rozpor? Této otázce předchází jedna ještě důležitější: Jaký je vztah mezi vědeckým po-

znáním (vědou) a vírou (tím, v co věříme)?

NOMA, POMA... COMA

Jde o moderní formulaci prastarého problému vztahu víry a rozumu. V současné době existují v podstatě tři náhledy na jejich vztah, které se vyjadřují ve zkratkách NOMA, POMA a COMA. Podívejme se stručně na každý z nich.

NOMA (nonoverlapping magisteria – nepřekrývající se magisteria neboli nauky) v podstatě říká, že věda se zabývá říší empirických faktů, zatímco víra se vztahuje k otázkám smyslu, k estetickým a etickým hodnotám. Slovo „magisteria“ chápeme jako sféry zájmu, oblastí, k nimž je věda – anebo víra – kompetentní se vyjadřovat. Zastáncem nepřekrývajících se magisterií vědy a víry byl kupříkladu známý harvardský paleontolog Stephen Jay Gould, podle něhož žádný spor mezi náboženstvím a vědeckým poznáním neexistuje jednoduše proto, že se vyjadřují k radikálně odlišným sfěrám reality.

Naproti tomu zastánci POMA (partially overlapping magisteria – částečně se překrývající magisteria) jsou přesvědčeni, že třebaže se výpovědi vědy a víry ve většině případů nestýkají, existují oblasti, v nichž se mohou navzájem bezkonfliktně obohacovat. Ztělesněním tohoto přístupu je například oxfordský biofyzik a teolog Alister McGrath, jenž rozvíjí projekt přirozené teologie čerpající poznatky a metodologické principy ze současných přírodních věd, či vedoucí projektu lidského genomu genetik Francis Collins, přesvědčený o harmonii mezi vědou a vírou. Historik vědy Allan Chapman zase hájí tezi (v knize Bohové na nebesích), že „... bez konceptu promyšleně navrženého vesmíru, stvořeného z ničeho inteligentní božskou podstatou a pozorovaného a studovaného lidmi vládnoucími značnou inteligencí schopnou objasnit jeho strukturu, by nikdy nevznikla věda jako racionální pochopení příčin a následků ve světě.“

Konečně poslední možnost předkládají jako jedinou smysluplnou zastánci nového ateismu, z nichž je u nás nejznámější britský evoluční biolog Richard Dawkins. COMA (completely overlapping magisteria – zcela se překrývající magisteria) vyjadřuje rezolutní názor, že existuje

jen jedna skutečně relevantní sféra poznání: empirická realita uchopená a vyložená v rámci moderních přírodních věd.

Máme tedy tři přístupy, tři pohledy na vztah víry a vědy. Který z nich je správný? A jak vlastně tuto otázku rozhodnout? Nemám ambice odpovědět na první otázku, ale rád bych poukázal na něco velmi důležitého: řešení nelze hledat u empirické vědy samotné, jak si (naivně) myslí třeba Dawkins.

Blud

Biolog a popularizátor vědy Richard Dawkins nedávno publikoval knihu Boží blud s podtitulem Přináší náboženství útěchu, nebo bolest? Hlavní poselství této práce lze shrnout do dvou tezí: i) existence Boha je vědecky testovatelná hypotéza, o jejíž platnosti rozhoduje pouze a jediné věda; ii) Bůh je pouhá iluze, iluze psychotického delikventa. Jinými slovy, existuje jedno jediné magisterium, existuje pouze empirická realita a existuje pouze jeden správný přístup k realitě; a ten dokazuje, že Bůh je iluze. Iluze, obávám se, stojí na straně Dawkinse.

Podívejme se podrobněji, jak věda podle britského biologa dokazuje, že Bůh (téměř jistě) neexistuje. Na podporu své teze předkládá v podstatě jen jeden podstatný argument, jemuž můžeme říkat argument z komplexnosti. Vychází z teistického předpokladu, že existuje nadlidská, nadpřirozená inteligence, která vyprojektovala celý svět a vše, co obsahuje, tedy i nás. Můžeme mu dát následující podobu:

i) Náš svět je neuvěřitelně komplexní systém, jehož prvky se také vykazují vysokou mírou komplexnosti a organizovanosti (empirie: komplexnost jednoduše pozorujeme každý den kolem nás).

ii) Vše, co dokáže vyprojektovat a stvořit vysoce komplexní systém, musí být samo (ještě více) komplexní a složitě (zavedení teoretického principu).

iii) a) První závěr: Bůh – architekt a stvořitel vesmíru – musí být mimořádně komplexní bytost; b) druhý (hlavní) závěr: Bůh nemůže být konečným vysvětlením pozorovaného komplexnosti a složitosti světa, protože sám je vysoce komplexní a složitý.

Ateistická brigáda Na křesťanství v poslední době útočí skupina prominentních britských vědců. Debata je to ohnivá, ale ne příliš poučená.

Foto: Profimedia.cz

Znamená to tedy, že Bůh existuje? Musím vás zklamat: nikoli. Bůh možná existuje, možná také ne.

ce. Bůh téměř jistě neexistuje, mezi vírou a vědou je spor, například právě v klíčové otázce existence Boha.

Neexistuje, protože neexistuje

Opravdu Bůh (téměř jistě) neexistuje? Dawkinsův argument stojí na dvou předpokladech. Na prvním se zcela jistě shodneme, ale jak to vypadá s tím druhým? Odkud odvozujeme jeho platnost? Ze zkušenosti se světem, jak jinak. Složitě počítáče vyprojektovali ještě složitější lidé. Složitě matematické pojednání by bez ještě složitější mysli matematika nevzniklo. A kdo třeba staví složitá další vysvětlení. Kromě toho existuje jednodušší, vědecky, empiricky testovatelná a v testech velmi dobře obstávající vědecká hypotéza evolu-

vyžaduje ještě větší komplexnost. Problém existence Boha tudíž řeší moderní věda. O platnosti COMA vlastně rozhoduje... COMA.

Podívejme se však ještě jednou na druhý předpoklad Dawkinsova argumentu. Vychází z pozorování, z empirické reality, z naší každodenní zkušenosti se světem. Ve sféře empirické reality se pohybuje a zůstává v jejích vlastních mantinelech. A co udává této realitě kontury, vymezuje její hranice, určuje, kam mohou naše úvahy dospět? Přesvědčení, že empirická realita je vše, co zde je, že kromě hmoty neexistuje nic jiného. Pouze v rámci materialistického kréda je druhá premisa pravdivá, protože pouze ze zkušenosti s hmotou a jejími projevy můžeme usuzovat na to, že komplexní realitu může vyprodukovat jediné komplexní realita. Přesněji řečeno, Dawkins dokazuje (téměř jistotou) neexistenci Boha pouze za předpokladu, že neexistuje nic jiného než hmota (materialismus).

Předpokladem platnosti druhé premisy argumentu je teze, která vylučuje existenci bytostí, jejíž neexistenci chce argument dokázat. Bůh neexistuje, protože Bůh neexistuje. Britský biolog smrti Boha vůbec nebere v úvahu teistické přesvědčení, že Bůh

není hmotný, že není složitý, že vylučuje organizovanost, jednoduše řečeno, že Bůh nemá materiální podstatu a je zcela jednoduchý. Bůh, jehož neexistenci Dawkins dokazuje, je stejně tak nepravděpodobný i pro teistu.

Znamená to tedy, že Bůh existuje? Dokazuje to platnost některého z přístupů ke vztahu mezi vědou a vírou? Musím vás zklamat: nikoli. Bůh možná existuje, možná také ne. Možná je pravdivá POMA, možná NOMA. Navzdory záplavě textů z pera zastánců nového ateismu to však není věda, jež by mohla tyto důležité otázky rozhodnout. Materialismus, který Dawkins ve svých důkazech Boží neexistence předem předpokládá, je tezi filozofickou a pouze v rámci filozofické reflexe lze rozhodnout o jeho platnosti; COMA je chybné řešení problému. Mezi vědou a vírou je spor pouze tehdy, když se předem rozhodneme, že ho tam najít chceme.

Autor je filozof. Narodil se roku 1977. Vystudoval v Boloni a v Římě, v Itálii přednášel filozofickou logiku a filosofii vědy. Zabývá se analytickou metafyzikou, problémem personální identity, filozofickou logikou. Na 1. LF UK v Praze se věnuje bioetice. Hlavní autor monografie Lidské embryo v perspektivě bioetiky.

Tlaky sílí

MARTIN STROPNICKÝ

Kdokoliv mohl v uplynulých devíti letech vybudovat v televizním prostředí úspěšný diskusní pořad, který by přinášel vlastní agendu a měl úspěch u diváků, tvrdí Václav Moravec. Je si vědom své hodnoty. Ale není bez pochyb.

Denně je řeč o médiokrácii. Jaká je skutečná síla médií? Před více než sto dvaceti lety se věřilo, že média mají stoprocentní vliv na publikum. Publikum však není stádo tupých ovcí a vliv médií je limitovaný. Politici je přeceňují a používají jako argument, že média mohou za to či ono.

Stává se vám, že pozvete hosta na nějaké problematické téma a nemůžete ho do studia dostat? Klasická situace. Někomu se prostě nechce o problematické věci mluvit, tak svou účast odkládá. Doufá, že ten problém už nebude aktuální a vy do toho přestanete šťourat.

Například? Třeba Lesy ČR po zveřejnění zprávy NKÚ o výrazných nedostacích ve fungování této firmy. Pan generální ředitel neměl čas přijít. Ve studiu zůstala prázdná židle a následovala série stížností vedení Lesů ČR Etickému panelu a mediálnímu radám.

A daří se vám obhájit se před radou? Ano, například v Etickém panelu jsou lidé jako profesorka Helena Illnerová, Erazim Kohák, rektor VŠE Richard Hindls a další. Musím samozřejmě předložit hodnověrné argumenty. Problém je v tom, že vysvětlování toho, co se vlastně nestalo, mi zabírá polovinu pracovní doby.

Vaše Otázky vstoupí do desáté sezony. Roste ten tlak stěžovatelů na pořad? Nervozita pramenící z toho, že propracovaný systém klientelismu a korupce eroduje, tlak zvyšuje.

Narážíte na fakt, že jsou vyšet-

řování a souzení lidí z vyšších politických pater? Logicky to vyvolává protitlaky. Proč prý tak často v Otázkách referujeme o korupci a podobně. Je to zajímavé; na jedné straně politické surfování na aktuální korupční vlně, na druhé straně rostoucí panika z následků této vlny.

Někteří jsme začali ve vysokých funkcích docela brzy. Doba tomu byla nakloněná, ale přesto: já byl velvyslancem jako třicátník, což je na Západě nemyslitelné. Vy jste se roku 2004, ve svých třiceti, stal moderátorem pořadu, který představuje novinářský vrchol. Není to svým

Velcí ekonomičtí hráči začínají média skupovat. Dávají takzvaně příležitost mladým. Ti jsou levnější. Skutečné osobnosti jsou roztroušené po několika redakcích, ale v každé jich najdete jen pár.

způsobem nebezpečné? Co pak se čtyřicátníkem, který už byl ve třiceti hodně vysoko? Ano, je to nebezpečné, což jsem tvrdil při nástupu do Otázek. Člověk si tím zkracuje profesní kariéru. Ale jak říkáte, bylo to dobou. Jak v diplomacii, tak v žurnalistice byla ta obměna obrovská. Náš ročník na žurnalistice se v roce 1991 rozprchl do Lidových novin, do rozhlasu, Respektu, studovali jsme po večerech.

Jaká budoucnost čeká člověka, který má ve vašem věku za sebou deset let diskusního pořadu na veřejnoprávní televizi? Nejspíš akademický svět, psaní knížek a zvolnění tempa. A možná vytvoření si vlastního novinářského prostoru na internetu nebo na sociálních sítích.

Někdy mám pocit, že nám chybí profesní kontinuita založená na přirozeném kariérním postupu. Dvacet tři let po Listopadu už by bylo na čase, ne?

Souhlasím. Novinář je jako víno a čím je starší, tím je lepší. Životní zkušenost se nedá ničím nahradit. Na moderátorech BBC prostě vidíte, že svou práci dělají třicet let. Je to výhoda. Můžou lépe oponovat třeba premiérovi, protože je to už jejich desátý. BBC si váží svého moderátora a on si váží instituce, která z něj udělala to, čím je.

Neuvažujete o vstupu do politiky? Považuji to za neslučitelné s novinářinou. Novinář, který koketuje s politickou kariérou, je logicky ovlivňován ve své práci. Navíc novináři, co dělají politiku, nedopadají nejlépe.

Zdá se mi, že novinářům trochu chybí sebereflexe a že spolu drží až nekriticky basu. Instalátér k vám přijde a řekne: „Kterej trouba vám to dělal?“ Novinář kolegu neshodí, i kdyby napsal úplnou zhůvěřilost. Pletu se? I novináři se už naučili odhalovat navzájem svá slabá místa a chyby. Existuje tady mediální a novinářská kritika.

Co je největší problém české novinářiny? Nevím, jestli největší, ale určitě značná míra fluktuace. Už není způsobená generační výměnou, ale snižováním nákladů. Média prožívají velkou ekonomickou krizi a to se nutně podepisuje na jejich obsahu. Velcí ekonomičtí hráči začínají média skupovat. Dávají takzvaně příležitost mladým. Ti jsou levnější. Skutečné osobnosti jsou roztroušené po několika redakcích, ale v každé jich najdete jen pár.

Snaha prodat je tak zjevná, že se novinářina celkově bulvarizuje.

Důsledek ekonomické krize a malého trhu. Ale jedna věc je zajímavá: když se před sedmi lety rozjžděl projekt ČT24, nikdo nečekal, že bude mít denní zásah dva miliony diváků a celodenní podíl na trhu 6 až 7 procent. Ukázalo se, že lidé chtějí alternativu. U nás si mnozí mediální manažeři myslí, že podbízení se publiku je jediná cesta.

Jak ve veřejnoprávním médiu skloubit alternativu se sledovností? Česká televize na sledovanost rezignovat nemůže. Nechci pořad mluvit o BBC, ale oni mají třetinu všech diváků a u rozhlasu polovinu trhu. Pokud klesnete na nějaká tři procenta podílu na trhu, tak to komerční sektor využije, aby vysílání veřejné služby definitivně zlikvidoval. To však neznamená závod ve sledovanosti pomocí sobotních estrád. Tím bychom myšlenku veřejné služby zlikvidovali.

Má veřejnoprávní televize vysílat reklamu? Reklama na ČT2 je úlet. Tím ničíte vazbu s divákem. Mám pocit, že to mělo vést k tomu, aby reklama celkově z ČT úplně zmizela, což by ale také nebylo ideální například pro Státní fond kultury. Vezměte si, co se tu dělo se snižováním procenta reklamy na ČT. Vždy to bylo vedeno různými lobbistickými skupinami. Šlo o půl miliardy, kterou ČT ubírá na reklamě komerčním televizím. Ředitelé ČT museli praktikovat s komerčními kanály výměnný obchod: vy nám pomůžete zvýšit koncesionářský poplatek, my vám přenecháme část reklamy. Z mého pohledu by bylo nejlepší, aby ČT vůbec nevysílala reklamu, ale měla zajištěné stabilní financování.

Doba žádá razanci a zjednodušování. To je často zavádějící nebo přinejmenším zplošňující. Dá se tomu čelit? Otázkám je vytýkáno, že jsou příliš dlouhé. Trvají dvě hodiny. Sledovanost druhé hodiny je přitom nejvyšší z pořadů ČT24 za celý týden. Ten časový prostor

Dialog s moderátorem
VÁCLAVEM MORAVCEM
o jeho pořadu v České televizi, o veřejnoprávních médiích a o tuzemské žurnalistické scéně.

je jednou z možností, jak nebýt povrchní a jít do hloubky. Dát na rozhovor tři minuty je nesmysl.

Uvědomují si novináři míru moci, kterou mají? Vy jste také pedagog. Věnuje se pozornost etice novinářiny? Myslím, že většina novinářů si svoji odpovědnost uvědomuje. Míra jejího uvědomění však roste s věkem a zkušeností. Na fakultě o tom se studenti diskutujeme. Novinář se může zmýlit a tím někomu ublížit. Pak je třeba se omluvit. „Pardon“ není sprosté slovo. Chtějte ale, aby se žurnalisté chovali eticky, když se tak nechovají třeba politici.

Hudebník Phil Collins se po zdrcující kritice na své cédéčko téměř zhroutil. Člověk, který dosáhl ve své profesi všeho. Síla veřejného odsouzení je velká a traumatizující. Ten, kdo má tu moc, by s ní měl zacházet obezřetně, nemyslíte? Ale tady jde přesně o to, aby ti, kdo média čtou, rozuměli jejich obsahu. Aby si uměli vybírat a věnovali pozornost především těm, jejichž hlas a názor zasluhuje léty vybudovaný respekt. Otázkou navíc je, jestli to nejsou spíš sociální sítě a internetová „občanská“ šuškanda, která má už dnes daleko větší vliv.

Jsou televizní nováčky profesně trénovaní? Učí se mluvit, logicky stavět věty, vystupovat? Na dalším vzdělávání novinářů se v redakcích neprávem šetří. Přednost získávají takzvaná spontaneita a přirozenost. Asi jsem příliš konzervativní a neprogresivní. Před časem se řešilo, zda v televizi říkat dvacet haléřů nebo dvacet halířů.

Veřejnoprávní médium je normotvorné. Nemělo by být v tomhle smyslu aktivnější? Začátečníci často považují různé rady a doporučení za překonanou věteš. Naše generace měla štěstí, že ji učila mluvit a pracovat s textem generace režisérů jako byli Jiří Hraše a Josef Henke. To byly vzory. Také jsme si říkali, jestli to není, jak se dnes říká „out“,

ale čím jsem starší, tím jsem jim vděčnější.

Sledují začátečníci povinně ty nejlepší zahraniční kanály? Myslím, že v řadě profesí jsme zavření do místního hnízda. Včetně připomínek kritiků, samozřejmě. Srovnání obohacuje. Navíc rád se řídím heslem pana profesora Zeleného: Jen hlupák se učí z vlastních chyb, člověk moudrý se učí z chyb druhých. Proto je dobré rozhlížet se kolem.

Berete názor, že ČT je přefinancovaný neefektivní moloch? Neberu. To říkají často ti, kteří chtějí, aby došlo k likvidaci České televize. Vždyť my tady v budově zpravodajství děláme dvě čtyřia-dvacetihodinové stanice (*pozn.: ČT24 a ČT4*) v počtech, které by byly třeba v ZDF nemyslitelné. Bereme sem diváky na exkurze a jsou hodně překvapení, jak skromné je tu zázemí.

Nedávno jsem dostal nabídku dabovat Marlona Branda ve filmu Apokalypsa. Skvělé, беру! Pointa? Bylo na to stejné času a dostal jsem za to stejný honorář, jako bych daboval včelku Máju. V obdobném prostředí se pohybují i novináři. Škrta se na nepravých místech. Záměrem části politiků je nechat ČT vyhladovět. Slovenský či maďarský příklad by měl být i pro ně varováním. Na Slovensku už diváci k veřejnoprávní televizi nemají silnou vazbu. Právě proto, že si ji podmanili politici. Tam televize už rezignovala na to, aby hrála ve společnosti výraznou komunikační roli.

Státní Lesy ČR přitom utratí za pětistránkový etický kodex padesát tisíc. To je v duchu těch nejlepších cimrmanovských tradic. To je, bohužel, naše současná logika. Na jedné straně se plýtvá, jinde nesmyslně šetří. Vztah ke kultuře, historii, vzdělávacím institucím, vědě, ale i k médiím veřejné služby přitom ukazuje na vyspělost dané společnosti.
Autor je herec a režisér

Terč „Vím, jak to vypadá, když to člověk schytá – a to nejen od novinářů. Viditelné terče však na to musí být připraveny. Usměvně však je, když se do terče pouštějí slabí střelci, navíc se slepými náboji.“

Foto: Michal Sváček, MF DNES

Ne všechny cesty vedly do Říma

V letech 1963 až 1965 proběhl **DRUHÝ Vatikánský koncil**. Shodou okolností to bylo v letech, kdy i v Československu došlo k politickému tání, které přijetí výsledků koncilu ovlivnilo. Byla to obleva hodně relativní, protože ve vězeních seděli političtí vězni a panovala cenzura, nicméně některé věci už byly možné.

JAN JANDOUREK

Kniha Letnice dvacátého století s podtitulem Druhý vatikánský koncil a české země, uspořádaná Stanislavem Balíkem a Jiřím Hanušem, popisuje zvláštní poststalinské období. I ve vztahu k církvi došlo v komunistickém vedení Československa k jakési změně. Režim upustil od snahy církev přímo zlikvidovat, držel ji však pod krkem pomocí kombinace policejních a někdy až absurdních administrativních opatření.

... a já umím psát na stroji

Komunisté se nakonec rozhodli, že připustí účast československých zástupců na koncilu. Jedním ze zajímavých momentů knihy je popis toho, jak se mezi sebou prolínaly tři až čtyři vrstvy duchovních, kteří se na celém procesu podíleli. Jednak to byli pro stát přijatelní hodnostáři, jako třeba biskup František Tomášek (tajně vysvěcený, pak v internaci a nakonec povoláný se státním souhlasem na pražské arcibiskupství) a tři slovenští biskupové. Jednak existovali vyložení kolaboranti a morálně pochybné osoby, jako třeba dnes zapomenutý kněz František Jedlička, který s StB a rozvědkou spolupracoval šestatřicet let a ještě u toho hrál roli antikomunistického kněze. Posudek StB o něm říkal: „Má zájem o ženy, v náboženství nevěří, dělá si z toho legraci. Přitom však úzkostlivě dbá o to, aby byl v církevních kruzích považován za pravověrného a církvi oddaného kněze.“ Nebo také československý ordinář Antonín Veselý, mimo jiné spoluzakladatel JZD (Jednotného zemědělského družstva). Na koncilu nabídl biskupům jako svou kvalifikaci to, že umí psát na stroji. StB ho vedla pod krycím jménem Věra.

Další skupinou byli další kolaboranti, kteří však jimi byli spíše ze slabosti, třeba biblista Jan Merell, dlouholetý děkan teologické fakulty, vystudovaný před válkou v zahraničí a za války vězněný v koncentračních táborech. On i další patřili k odborníkům, kteří na koncilu a potom doma publikačně odvedli nějakou reálnou práci.

Pozoruhodný je vztah všech těch-

to osob k československé emigraci v Římě. Emigranti se s „oficiální“ delegací setkávali a byli ji nápomocni, což dokonce ve svých hlášeních komunistům přiznávali i ti největší kolaboranti a donašeči. Emigrace pomáhala organizačně i s penězi, protože „diety“ dali komunisté hodnostářům na to, že se hodnostáři někam večer vytrácejí a nikdo neví kam, nejspíš kout pikle s emigranty. Také představa režimu, že na koncilu, kde se několik let v čilém provozu pohybovaly tisíce lidí, je možné někoho izolovat, se ukázala jako iluze.

Kvadratura kruhu

Komunistický režim měl vůči koncilu, který usiloval o přizpůsobení církve modernímu světu, ambivalentní postoj. Na jednu stranu se pohlavářům v Praze líbil důraz na některá témata, jako byl třeba důraz na mírové aktivity a zmínění napětí ve světě, na druhou stranu viděli nebezpečí v tom, že by církev zvýšila svou přitažlivost a vystupňovala aktivitu mezi laiky. Liturgická reforma, kdy byl do bohoslužby zaveden národní jazyk, vyhovovala jakémusi (aspoň proklamovanému)

národnímu citění, jenže zase umožňovala lidem snadnější účast na bohoslužbě. Církev kromě bohoslužeb nesměla prakticky vyvíjet žádné jiné aktivity, a tak se v rámci bohoslužeb duchovní naučili suplovat třeba výuku náboženství.

Rok 1968 znamenal, že se v duchu koncilu mohly rozvinout dříve nemožné aktivity, na nichž se podílely osobnosti jako katolický laik Jiří Němec a duchovní Josef Zvěřina a Antonín Mandl. Mnozí z nich spojili to, o čem mluvil koncil, se zkušenostmi z komunistických věznic. Bohužel zlom po roce 1970 znamenal omezení koncilních reforem na reformu církevních obřadů. Církev mohla být ráda, že mohla aspoň postupně vydat potřebné liturgické knihy. Tuto část vývoje popisuje další, na obálce knihy nejmenovaný spoluautor Pavel Hradílek. Karel

Rechlik zase věnuje kapitolu tomu, co i v době tuhé normalizace bylo možné uskutečnit při stavbě nové sakrální architektury, což ilustruje vložený blok barevných fotografií nových kostelů. Jmenujme aspoň slavný kostel v Senetářově z přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Koncil si vynutil změny v bohoslužebném prostoru, například mše se

nyní slouží tak, že kněz ji slaví čelem k lidem, takže musely vzniknout nové oltáře a přebudovat se presbytáře. To dalo občas možnost vzniknout novým uměleckým dílům. Autoři knihy měli možnost se dostat k dokumentům dlouho nedostupným, třeba k materiálům komunistických ministerstev, ke zprávám takzvaných církevních tajemníků a Státní bezpečnosti. To všechno dává dohromady zajímavou mozaiku o jedné ne zcela známé kapitole církevních dějin druhé poloviny dvacátého století. Kdybychom to měli shrnout, je to popis toho, jak se někteří lidé pokusili o umění možného v době, kdy možné nebylo skoro nic, a povedlo se jim aspoň něco. Někteří se naopak o možné nepokusili a tím se historicky znemožnili. Tak to v dějinách chodí, i v těch církevních.

O knize

Stanislav Balík, Jiří Hanuš a kol. Letnice dvacátého století. Druhý vatikánský koncil a české země.

CDK, Brno 2012. 296 stran, doporučená cena 349 korun.

Nakladatelství **VOLVOX GLOBATOR** nemístně šetří informacemi u svazků vydaných v řadě Alrúna.

Tajuplná edice

Pražské nakladatelství Volvox Globator vzniklo krátce po listopadovém převratu, roku 1990, a postupně nabylo pověsti firmy, která sice má dobré ediční nápady, ale bohužel je často pokazí odbytým redakčním zpracováním i chabou propagací. Značka je to poněkud partyzánská a na to už není doba, konkurence je stabilizovaná. Nepoučitelnost Volvoxu bohužel demonstruje i edice Alrúna.

Alrúna vznikla předloni, otevřel ji stejnojmenný svazek, román německého herce, spisovatele a filozofa Hannse Heinze Ewerse (1871–1943), v němž vystupuje dívka a později žena jménem Alrúna. Edici vtiskl poměrně exkluzivní retro úpravu, ve stylu knih někdy z přelomu 19. a 20. věku, grafik Luboš Drtina. Volvox však nenašel způsob, jak do svazků Alrúny – dosud jich vydal šest – dostat informace o edici, o jejím zaměření, nebo údaje o díle a autorovi. Z dosavadních titulů lze vyrozumět, že nakladatelství sem řadí prózy fantastní, hororové či mystické, přičemž někdy volí reedici letitých prvorepublikových překladů, někdy, jako u svazku zatím posledního, výboru z díla Poláka Stefan Grabiňského, překlad nový. Grabiňského titul V domě Sára a jiné povídky je také jako jediný vybaven doslovem (z pera překladatele a editora svazku Libora Martinka). Přiznačně je, že u žádné ze šestice knih není uveden odpovědný redaktor knihy – zřejmě je to Volvoxem nějak titul od titulu pytlíkováno. Škoda.

Obálka Románů tří magů Jiřího Karáska ze Lvovic. O ediční ledabylosti svazku se lze dočíst na stránkách Institutu literatury (www.ipsl.cz).

Bude-li se edice Alrúna rozrůstat s touto uživatelskou nevstřícností, dříve či později ochabne nebo zcela zhyne. Nikdo nemůže čekat, že návštěvníci knihkupectví se budou pít na internetových stránkách Volvoxu, kde jsou informace o jednotlivých titulech Alrúny aspoň nějaké, i když i ty nevalné.

ZÁLOŽKA
JOSEFA CHUCHMY

Poezie

Vilém Reichmann (1908–1991)

Významný český fotograf, proslul zejména imaginativními snímky náhodných setkání běžných předmětů a prostředí. Pocházel z brněnské židovsko-německé komunity, byl členem surrealistické skupiny Ra. A tyto dvě skutečnosti vysvětlují existenci a poetiku souboru německy psaných básní vzniklých někdy ve čtyřicátých letech, které v roce 1987 daroval kunsthistorikovi a kurátorovi Zdenku Primusovi. Témuz muži předtím daroval soubor fokalků (snímků vzniklých specifickým technologickým postupem) jiný člen skupiny Ra, Miloš Koreček. Reichmannovy básně a Korečkovy obrazy se nedávno potkaly v jednom německo-českém svazku, nazvaném **Kleines Museum / Malé muzeum**. Knihu v rámci edice Literární kabinet společně vydala pražská nakladatelství **KANT** a **Aula**.

Lapidárium

*Hledáš kámen, který klenbu
uzavře,
ten jediný kámen?
Jím smrti propad Abel.
Pak ho pohřbil Kain.*

Řezbářství

*Branže je úspěšná, firma
prosperuje;
nebeskou přízeň však nezradlí
výplata.
Žije si šéf dobře, či jen vegetuje?
Nemoha spát, řeže Noemova
zvířata.*

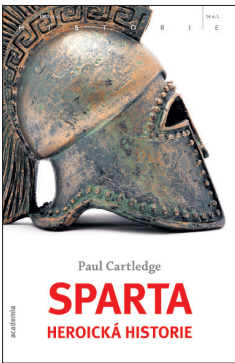
Lidové zvyky

*Přede dveřmi vadne rozmary'n
Jak k svatbě ustrojit se v šestém
týdnu?
Maryša trhá v trní blín,
vypíchlá oči perníkovému
kavalíru.*

Meteorologie

*Rossita tančí, hnusný je v baru
čas.
Řížece větrů spadla jí v rusý vlas.
Jsem Severozápadní, ruku dej
sem!
Deštěm se profouknem
v slunečnou zem.*

Přeložil Ivan Chvatík

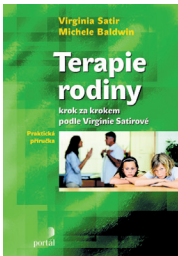

Paul Cartledge Sparta. Heroická historie

Britský profesor starořecké historie Paul Cartledge (1947) působí na univerzitě v Cambridgi. Český vyšla před pěti lety jeho práce Alexandr Veliký. Nyní vydaná kniha je hutně podanou historií řeckého městského státu Sparta, která je Cartledgeovým ústředním tématem. Pro autora je typické, že popisované starověké děje srovnává se současnou společností, aby si čtenář dokázal lépe představit situaci, v nichž se předci ocitali. O ediční výjimečnosti této knihy v tuzemském kontextu napovídá fakt, že z české produkce existuje jediná monografie o Spartě; v roce 1971 vyšla Pavlu Olivovi.

Přeložila Jarka Stuchliková, odbornou revizi překladu provedl a doslov napsal Jaroslav Drbal. Academia, Praha 2012, 280 stran, doporučená cena 335 korun.

Virginia Satir, Michele Baldwin Terapie rodiny

Přeložil Matěj Černý. Portál, Praha 2012, 152 stran, doporučená cena 269 korun.

Krok za krokem podle Virginie Satirové

Práce vycházející z odkazu proslulé americké psychoterapeutky Virginie Satirové (1916–1988), jejíž metoda zvaná model růstu se uplatňuje poslední dobou i u nás. První část knihy tvoří záznam terapie jedné konkrétní rodiny, druhá část teoreticky zakotvuje tuto metodu.

Časopis Securitas Imperii č. 20

Vydává Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, vedoucí redaktor Jan Cholínský, 192 stran, cena 90 korun.

Jubilejní číslo odborného recenzovaného časopisu je monotematické, zaměřené na polské odborové hnutí Solidarita, na mocenský boj proti němu v Polsku, ČSSR a NDR a na další příbuzná témata. Do čísla přispěli čeští a polští autoři. Rozebírána je i například Walesova spolupráce s polskou tajnou službou v letech 1970–1976.